

Din ve İnsan Dergisi

مجلة الدين والإنسان - Journal of Religion and Human

ISSN: 2980-1117

Cilt / Volume: 5

Sayı / Issue: 9

Haziran / June 2025

Saniye Ertürk
Ankara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Doktora Öğrencisi
ertrksny@gmail.com

Türkiye’de Televanjelizm: Dini Televizyon
Kanalları

Televangelism In Turkey: Religious
Television Channels

ORCID: 0000-0003-3425-3375

Atıf/Citation: Ertürk, S. (2025). Türkiye’de Televanjelizm: Dini Televizyon Kanalları. *Din ve İnsan Dergisi*, 5 (9), 152-169.

Yükleme Tarihi / Received Date: 26.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.06.2025

Yayınlanma Tarihi / Published Date: Haziran 2025

İlk-Son Sayfa / First-Last Page: 152-169

DOI: 10.69515/dinveinsan.1684590

Makale Türü / Article Information: Araştırma Makalesi / Research Article

Değerlendirme / Review Reports: Çift Taraflı Kör Hakemlik | Double-blind referee

Etik Beyan / Ethics Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. | Ethical principles were followed during the preparation of this study.

Etik Kurul Belgesi / Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. | Article does not require an Ethics Committee Approval.

Etik Bildirim / Complaints: dinveinsan@hbv.edu.tr

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. | The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

Benzerlik Taraması / Similarity Checks: Yapıldı | Yes - intihal.net

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright&License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir; bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır. | Authors own the copyright of their work published in the journal; this work is published under the Attribution-NonCommercial 4.0 International license.

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır. Research and Publication Ethics were complied with in the published articles; international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into account.

Türkiye’de Televanjelizm: Dini Televizyon Kanalları

Televangelism in Turkey: Religious Television Channels

Özet

Din olgusu tarihsel olarak incelendiğinde, toplumların kurucu unsurları arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda din, diğer toplumsal kurumları etkileme gücüne de sahiptir. Günümüzde de dinin bu işlevi güncelliğini korumaktadır. Medyatikleşme hem kitle iletişim araçlarının hem de toplumsal kurumların etkilendiği bir kavramdır. Böylece medya ve din kurumları arasındaki ilişki de önemli ve araştırılmaya değer bir niteliğe sahiptir. Bu noktada televanjelizm, dinin medyatikleşmesi tartışmalarında din adamlarının medyadaki görünüşleri ve medya kullanma pratiklerini açıklayan bir kavram olarak akademik literatürde yerini almıştır.

Televanjelizm veya Televizyon Evanjelizmi, Hristiyanlık başta olmak üzere dini mesajların radyo, televizyon ve diğer medya platformları aracılığıyla anlatılmasıdır. Bu terim genellikle Evanjelik Hristiyanlar tarafından yürütülen ve televizyon aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen dini yayıncılık faaliyetlerini tanımlamak için kullanılır. Türkiye’de "televanjelizm" kavramı Batı’daki gibi yerleşik ve yaygın bir olgu olmasa da, dini içerikli televizyon ve radyo yayınları bulunmaktadır. Farklı dini gruplar ve dini kişiler medya aracılığıyla dini mesajlarını ve görüşlerini çeşitli kitlelere ulaştırmaktadırlar. Ancak bu yayınların kapsamı, amacı ve etki alanı Batı’daki televanjelizm örneklerinden farklılıklar göstermektedir. Bu çalışmada, Van Dijk yöntemi ile inceleme yapılmıştır. Bu yöntem, nitel analiz kapsamında söylem çözümlemesine imkan sağlamaktadır. Araştırma kapsamında belirlenen yalnızca dini yayın gerçekleştiren televizyon kanallarının bir yıllık izlenimi ve analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, değer algısı çerçevesinde sınıflandırmaya dair bir yaklaşım ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Din, Televizyon, Toplum, Geleneksellik, Modernizm, Değer.

Abstract

When the phenomenon of religion is examined historically, it is understood that it is among the founding elements of societies. In this context, religion also has the power to influence other social institutions. Today, this function of religion maintains its current status. Mediatization is a concept that affects both mass media and social institutions. Thus, the relationship between media and religious institutions is also important and worth researching. At this point, televangelism has taken its place in academic literature as a concept that explains the appearance of clergy in the media and their media use practices in the discussions on the mediatization of religion.

Televangelism or Television Evangelism is the expression of religious messages, especially Christianity, through radio, television and other media platforms. This term is generally used to describe religious broadcasting activities carried out by Evangelical Christians and aimed at reaching large audiences through television. Although the concept of "televangelism" is not an established and widespread phenomenon in Turkey as in the West, there are television and radio broadcasts with religious content. Different religious groups and religious individuals convey their religious messages and views to various audiences through the media. However, the scope, purpose and impact of these broadcasts differ from the examples of televangelism in the West. In this study, the Van Dijk method was used to analyze the study. This method allows for discourse analysis within the scope of qualitative analysis. A one-year monitoring and

analysis of television channels that broadcast only religious content was carried out within the scope of the research. As a result, an approach to classification within the framework of value perception was presented.

Keywords: Sociology of religion, Religion, Television, Society, Tradition, Modernism, Value.

Giriş

Din olgusu tarihsel olarak incelendiğinde, toplumların temelinde yer alan unsurlar arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda din, diğer toplumsal kurumları etkileme ve o toplumsal unsurlardan etkilenme gücüne de sahiptir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de dinin bu işlevi geçerliliğini korumaktadır. Medyatikleşme hem kitle iletişim araçlarının hem de toplumsal kurumların etkilendiği bir kavramdır. Böylece medya ve din kurumları arasındaki ilişki de önemli ve araştırılmaya değer bir niteliğe sahiptir.

Televanjelizm veya Televizyon Evanjelizmi, Hristiyanlık başta olmak üzere dini mesajların radyo, televizyon ve diğer medya platformları aracılığıyla anlatılmasıdır. Bu terim genellikle Evanjelik Hristiyanlar tarafından yürütülen ve televizyon aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen dini yayıncılık faaliyetlerini tanımlamak için kullanılır. (Bruce, 2019)

Televanjelizmin temel özellikleri birkaç açıdan değerlendirilebilir. İlk olarak medya yani radyo, televizyon, internet ve sosyal medya gibi çeşitli kitle iletişim araçları içinde sıkça kullanılır. Medya kullanımında dini içerikler genel olarak vaazlar, dini müzikler, tanıklıklar, dua ritüeli ve dini metin öğretilerini içerir. Bu içerikler ile amaç geniş kitlelere ulaşmaktır. Başka bir ifade ile coğrafi sınırları aşarak mümkün olduğunca çok sayıda muhataba dini mesajı ulaştırmaktır. Televanjelistler, genellikle takipçilerden mali destek talep ederler. Bağış adı altında alınan bu yardımlar, yayınların sürdürülmesi ve çeşitli dini faaliyetlerin finanse edilmesi için kullanılır. Televanjelizmin amaçları ise, inananları teşvik etmek, yeni takipçiler kazanmak, dini ve ahlaki değerleri yaymak ve nadir de olsa siyasi ya da sosyal konular hakkında fikir bildirmek yer alabilir. (Çamdereli, 2014) Televanjelizmin kökleri, radyonun yaygınlaşmaya başladığı 20. yüzyılın başlarına kadar uzanır. İlk dini radyo programları, Evanjelik vaizler tarafından büyük ilgi görmüş ve bu sayede geniş kitlelere ulaşılmıştır. Televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte 1950'lerden itibaren televanjelizm daha da önem kazanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok tanınmış televanjelist ortaya çıkmış ve geniş izleyici kitlelerine ulaşmıştır. (Çamdereli, 2014)

Türkiye'de "televanjelizm" kavramı Batı'daki gibi yerleşik ve yaygın bir olgu olmasa da, dini içerikli televizyon ve radyo yayınları bulunmaktadır. Farklı dini gruplar ve dini kişiler medya aracılığıyla dini mesajlarını ve görüşlerini çeşitli kitlelere ulaştırmaktadırlar. Ancak bu yayınların kapsamı, amacı ve etki alanı Batı'daki televanjelizm örneklerinden farklılıklar gösterebilir. Türkiye'deki dini medya yayınları daha çok "dini yayıncılık" veya "elektronik vaizlik" gibi

kavramlarla ifade edilmektedir. Sonuç olarak, televanjelizm, dini mesajların modern medya araçları vasıtasıyla yaygınlaştırılması pratiğidir ve özellikle Hristiyanlık geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. (Haberli, 2023)

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu araştırmanın problemi, sadece dini yayın yapan televizyon kanallarında ortaya çıkan din sunumlarının içeriğini sınıflandırmak ve analiz etmektir. Bu kapsamda incelemesi yapılan dini sunum şekillerinin niteliği, çalışmanın temel unsuru olarak belirlenmiştir. Diğer yandan, sadece dini kaygılar ile yapıldığı iddia edilen yayınların sunum yöntemi çalışılmıştır. Bu sunumlar çerçevesinde tespit edilen kavramların açıklanması ve yorumlanması çalışmanın bir başka problemini ifade etmektedir. Dini bilginin hangi kaynaklar üzerinden, nasıl sunulduğunu incelemek bu çalışmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Aynı zamanda “din”, “dindarlık” ve “dini sunumu” kavramlarının ekranda nasıl işlendiğini incelemektir. Din ve toplum olgusu arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması çalışmaları yürüten din sosyolojisi disiplini kullanarak, dini kişi ya da grupların, televizyon kanallarında, din anlatım yöntemini, kurum, kuruluş ya da kişilerin sergilediği dini fenomenleri araştırıp niteliğini ortaya çıkarmaktır.

Dini televizyon yayınlarında; incelenen unsurlar, inanç sistemi, inancın pratiği ve sembol kullanımı olarak ifade edilir. Bu bağlamda, dini/din yayınların konu, içerik format (biçim), dil ve üslup, mekân, yaklaşım tarzlarıyla öne çıkan anlatımları incelemiştir. Nitekim izleyicinin her an kolaylıkla ulaşabildiği yayınların kullandığı üslup ve semboller vasıtasıyla çalışmalar yapılmış ve çalışma içinde sunulmuştur. Bu araştırma kapsamında Türkiye merkezli yayın yapan dini televizyon kanallarında anlatılan din ve dini içerikler temel çıkış noktası olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda toplanan veriler analiz edilerek sınıflandırma yapılmıştır.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bu araştırmanın amacı, tamamen dini yayın yapan televizyon kanallarında konu, simge, sembol ve dini kişi olgularını din sosyolojisi açısından incelemektir. Bununla beraber, araştırma kapsamında seçilen televizyon kanal ve programlarda dini/din yayınlarını toplumsal dini tezahürlerini sosyolojik yöntemlerle ortaya koymaktır. Araştırmamızda teorik ve tarihsel çerçeveden, konu kapsamında tespit edilerek incelenen televizyon programlarındaki dini bulgulardan hareketle ortaya çıkarılan analizlerden oluşturulmuştur.

3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma, belirlenen evren ve bu evreni temsil ettiği düşünülen örneklem ile sınırlandırılmıştır. Evren kavramı ile anlatılmak istenen, araştırma içinde belirlenen, on tane

sadece dini yayın yapan, televizyon kanallarının bir yıllık analizini oluşturan kapsamdır. Analiz, Haziran 2019- Aralık 2020 arası yayınlar dikkate alınarak yapılmıştır. Bu televizyon kanalları; Araştırma bağlamında izlenim için seçilen televizyon kanalları şunlardır:

1. Diyanet TV, Diyanet İşleri Başkanlığı
2. Semerkant TV, Semerkant Yayın Grubu
3. Dost TV, Yaşar ERDOĞAN
4. Lalegül TV, Birinci Radyo Televizyon A.Ş
5. FM TV, Masum BAYRAKTAR
6. Hilal TV, Akabe Vakfı
7. Rehber TV, İ. Halil FURKAN
8. MPL TV, İskender EVRENESÖĞLU
9. Gonca TV, Tuncer ÇİFTÇİ
10. Sat7Türk TV Tepe Medya

“Araştırma, seçilmiş televizyon kanalı ve izlenim için belirlenmiş programlardaki konu olarak tercih edilen din, dindarlık, din sunumu ve dini birey olgularının incelenmesi, hangi dinlerin nasıl çerçevelenip anlatıldığı, yayınların kapsam alanı, yayınlanan programların konuları ve sunum şekilleri son olarak ise bir televizyon kanalında program yapan kişilerin söylem analizleri ile sınırlıdır.” (Ertürk, 2021)

4. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmada belirlenen verilerin nitel analiz tekniği yoluyla doküman incelemesi yapılmıştır. Dokümandan kasıt seçilen ve kapsam bölümünde aktarılan dini yayın yapan televizyon kanallarıdır. Bu bağlamda araştırma, verileri nitel veri sınıflandırması ve analizi şeklinde sürdürülmüştür. Nitel veri metinsel yapılardan elde edilen verileri anlatmak için kullanılmaktadır. Birincil veri kaynakları bu çalışmanın başlangıcını oluşturur çünkü daha önce bu kapsamda yapılan bir inceleme literatürde yer almamaktadır.

Çalışmada nitel içerik analizi oluşturmaktadır. Nicel araştırma tasarımıyla farklı olarak nitel araştırma yaklaşımları, araştırılan nesnelerin anlam dünyalarını anlayıcı/yorumlayıcı bir bakış açısıyla çözümlemeyi amaçlamaktadır. (Taş,2014) Diğer yönden nitel araştırmanın edindiği amaçlardan biri, bulguların yorumlanmış halinin ortaya konmasıdır.

Bu çalışmada veri toplama tekniği nitel bulguların üç farklı şekilde irdelenmesi ile ortaya çıkarılmıştır:

1. Doğrudan gözlem,
2. Yazılı dokümanlar.
3. Ayrıntılı İrdeleme (Patton,2018)

“Nitel verilerin içeriği büyük oranda araştırmacının metodolojik becerisine, duyarlılığına ve verilerin anlamlandırılmasına (yorumlanmasına) dayanır. Sistematiik ve özenli bir gözlem sadece izlemek anlamına gelmez. Gözlemi detaylı bir şekilde gerçekleştirmek, yalnızca sembolleri görmek anlamına da gelmez. İçerik analizi sadece ekranda görüneni anlatmanın ötesinde sembollerin de yardımı ile yorumlayabilmektir.” (Yenen, 2015) Özel olarak da Van Dijk yöntemine yer verilmiştir. Van Dijk, metinlerin yapısal analizinde çözümlemenin farklı boyut ve seviyeleri arasında bir farklılık meydana gelmesi için “yatay” ve “dikey” olmak üzere iki temel düzey belirlemiştir. Metinlerin yüzeysel yapıları sözdizimi, üslup, kelime seçimi, ses yapıları ve grafiksel sunumlarını içermektedir. Bu yüzeysel yapı veya şekiller söylem teorisi tarafından çözümlenen metin, paragraf, cümle, kelime işlevleri veya anlam ve referansların altında yatan açıklamalar olarak tanımlanmaktadır. (Kaplan, 1991) Bu sayede yapı, anlam ve esas alınan kişi görüşleri kavramların içerisinde değerlendirilir. Fakat çalışmamız açısından bakıldığında bu çözümlemelerin canlı söylem üzerinden değerlendirildiği de dikkate alınmalıdır. Başka bir ifade ile metin çözümlemesi direk yazılı bir belge üzerinden değil program sunucusunun sözleri üzerinden analiz edilip yorumlanmıştır.

5. Verilerin Sınıflandırılması ve Analizi

Televizyonu tanımlama adına pek çok yorum yapılmıştır. Genellikle iletişim ile ilgili alanlarda çalışanlar tarafından yapılan bu tanımlamalar, “büyülü kutu” (Cereci, 1992), “öldüren eğlence” (Postmann, 1994), “dünyaya açılan pencere” (Kaplan, 1991), “beyin yıkama aracı”(Semih, 1975), “aptal kutusu” (Özkök, 1992), “çağdaş karabasan” (Avcı, 1999), “ağrı kesici”(Mutlu, 1999) olarak sıralanabilir. İslami televizyon kanalları Diyanet TV hariç kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından yönetildiği için belirli bir ideoloji çerçevesinde yayınlar yapmaktadır. Bu bağlamda, yayın hayatına devam eden İslami televizyon kanalları “modern hayatı” ya da “geleneksel yaşamı” yansıtmaktadır. Bu kanalları genel olarak modern, geleneksel ve hem modern hem geleneksel öğeleri bir arada bulunduran kanallar yani kültürel düalist kanallar olarak üçe ayırmak mümkündür.

Yukarıda yer alan televizyon kanallarını çalışmamız çerçevesinde altı başlık halinde sunabiliriz. SAT7 Türk TV ekalliyet dini kapsamında yayın yapan televizyon kanalı, MPL yeni dini hareketler kapsamında televizyon kanalı, Hilal TV eleştiri kültürünü sürdüren dini televizyon kanalı, Gonca TV kült özelliği gösteren dini televizyon kanalı, Diyanet TV kamusal alanda dini sunum yapan televizyon kanalı, FM TV, Lalegül TV geleneksel dini cemaat oluşumunu yansıtan televizyon kanalları, Semerkand TV tarikat yönelimli dini televizyon kanalı, Rehber ve Kudüs TV ise, siyasi söylem ile sunum yapan dini televizyon kanalları olarak sınıflandırılmıştır.

5. 1. Ekalliyet Dini Kapsamında Yayın Yapan Televizyon Kanalları

Bugün Hristiyan nüfusun varlığı Türkiye’de ibadethanedeki faaliyetlere katılım ile bilinmektedir. Türkiye’de ibadet edilebilen yaklaşık 236 kilise hizmet vermektedir. Bu kiliseler akaliyet statüsünde oldukları tüm bölgelerde ekümenik faaliyetlerde bulunmaktadır. (Eroğlu, 2001) Adı geçen faaliyetlerin televizyon yayını aracılığı ile sunumunu, SAT7 Türk isimli televizyon kanalı gerçekleştirmektedir.

SAT7 Türk yayına 1 Ocak 2015 tarihinde başlamıştır. Aynı zamanda internet sitesi üzerinden paylaşımlar yapan televizyon kanalının hedefini; Hristiyan dininin inançları hakkında bilgi vermek, ortak dil ve anlayışla dini değerleri anlatma olarak belirlemiştir. Resmi olarak kurulan internet sitesinde yer verilen bu ifadelerden, Hristiyan dinini anlatan bir televizyon yayını yapılacağı anlaşılmaktadır. Fakat misyonerlik kapsamında sohbet programlarında tüm insanlığa dine davet bağlamında seslenildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda siyasi söylemlere de yer vermediği gözlemlenmektedir.

5.2. Yeni Dini Hareketler Kapsamında Dini Televizyon Kanalı

Yeni dini hareketler kavramı 1950’lerden sonra ortaya çıkan, 1970’ler itibari ile ilginin yoğunlaştığı ve coşkulu söylemleri ile yeni bir dini felsefi ve ruhi hayat öneren farklı oluşumları ifade etmek için kullanılan bir terim olarak tanınlanabilir. (Kirman,1999) Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan ve yerleşik dini gelenekler ile farklılaşan, genellikle yeni öğretiler ve topluluk yapıları sunan dini spiritüel ya da etik topluluklar yeni dini hareketleri oluşturmaktadır. Bir yönü ile mevcut dinlerin karşılayamayacağı kültürel, sosyal ve spiritüel ihtiyaçlara yanıt olarak yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda yeni dini hareketler, modern dünyanın şartlarına yenilikçi dini yanıtlar sunar ve genellikle ana akım dinlere alternatif olarak algılanır. Başka bir ifade ile sosyal değişimin ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte düşünce ve uygulamalar ortaya çıkarır.

İnsanları etkisi altına alan yeni dini hareketler, çoğu zaman genç ve acı çeken bireylere hitap eder. Yaşadığı hayattan mutluluk duymaya bireyler yeni bir hayat tarzı, “mutluluk”, “huzur” ve yalnızlıktan kurtulabilmek için “aidiyet” isteklerine yanıt bulabileceklerini düşünerek katılım sağladıklarını ifade ederler. Bu talepler bireyin maddi durumuna ve statüsüne göre değişiklik gösterir. Pek çok açıdan üstün olan üyelerden inanç çatısı altında fedakârlıklar beklenir. Bu özellikleri taşımayan olan bireylerden ise, mistik tecrübeyi edinebilecekleri dersleri alması ve uygulaması beklenir ki bu sayede gruba bağlılıkları artabilsin. “Bu bağlamda yeni dini hareketler içinde yer alan bireylerin olaylara akli tahliller yerine sezgisel bilinç ile yaklaşılması sonucunda üyenin mutluluğa ulaşacağı iddia edilir.” (Uluç, 2013)

“Türkiye’de de insanlar inanç ve aidiyet alanına dâhil olan hareketlere katılım sağlarlar. Bu yapılar yeni hareket olarak ortaya çıkarken özgün olmaktan çoğu zaman uzaktır. Daha çok içine

doğduğu kültür ve dinden etkilenirken diğer kültürlerin ya da dinlerin özelliklerinden de haberdar olup benzeri eylemleri sergilemektedirler. Bireyler de artık yaşam için yalnızca tek bir dinle ya da tek bir siyasi partiyle özdeşleşmedikleri için bir “topla ve karıştır” (pick and mix) kültürüne sempati duymaya başlarlar.” (Bird, 2015)

Günümüzde bu alana dâhil edilebilecek televizyon kanalı ise MPL TV’dir. Bu oluşuma televizyon kanalı, yeni dini hareket isimlendirilmesi ile sunulmasındaki neden, İslam dini çatısı altında bulunan ancak İslam dini ile bağdaşmayan yorumların ve söylemlerin yer almasıdır. Bu duruma verilebilecek örnek ise “imam” olarak adlandırılan ve Mihr Vakfı kurucusu olarak da bilinen İskender Evrenesoğlu’dur. O, İslam dininin kutsal kitabına yeni ve farklı yorumlar getirdiğini iddia ederek bu metinler üzerinden MPL TV’de yayınlar gerçekleştirmektedir. Bunun yanında, bir oluşumun yeni dini hareket haline gelebilmesi için belirli bir hitap kitlesine ihtiyaç duyar, aksi halde sayıca az ve farklı dini sunum yapan hareketler “kült” olarak adlandırılmaktadır.

Evrenesoğlu 2 Ocak 2015 yılında MPL TV ile dini kimliğini kamuoyu ile paylaşmıştır. Yine Evrenesoğlu kendini “Resul” olarak tanımlayıp MPL TV’nin bir dini tasavvuf kanalı olduğunu iddia etse bile Kur’an’ı Kerim’i ve kaynak kabul edilen hadisleri değiştirerek yorumlaması, bireysel olarak kendine bir misyon yüklemesi, dini kurtuluş için tek makamın kendine itaat etmek olduğunu iddia etmesi yeni bir dini hareket olma nedenlerini ortaya koymaktadır. (Ertürk, 2021)

Evrenesoğlu, “var olan yazılı metni değiştirerek yorumlamasına” örnek olarak “Mutluluk Sohbetleri” isimli program değerlendirilebilir. Başka bir ifade ile Evrenesoğlu, birçok programda Kur’an’ı Kerim’den bazı bölümlere farklı yorumlar yapmaktadır. Bu programlarda Fatıha Suresi’nin “tefsirinin” yer aldığı bölümde beşinci ayeti, “(Allah) yalnız sana kul oluruz ve yalnız senden “istiane” (mürşidin kim olduğunu öğrenmek adına özel bir yardım) isteriz” şeklinde aktarımlar yer alır. Evrenesoğlu, “mürşid” kelimesindeki özneyi “kendi” için kullanmaktadır. Dolayısıyla bu ifadeler ile kendisine kutsal bir rol yüklediği anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Evrenesoğlu kendini “İslam âlemine gönderilmiş yenileyici, arındırıcı ve düzeltici bir gözcü” olarak tanımlamaktadır. Amacının ise, “Allah’ın murat ettiği tek din olan Hanıflık (İslam)’ı anlatarak tüm insanları mutluluğa ulaştırma” olarak aktarmaktadır.

5.3. Siyasi Söylem ile Dini Sunum Yapan Televizyon Kanalları

Türkiye’de dini ve siyasi görüşleri bir arada sunan dini televizyon kanalları bulunmaktadır. Siyasi söylem ile yayın yapan bu televizyon kanalları; Rehber TV, Kudüs TV ve ON4 TV’dir. Bu kanallardan, Rehber TV’nin yayın akışında siyasi içerikli yorum ile haber programlarının yer alması, bu programlarda yer alan konukların siyaset içerikli açıklamalar yapması bu kategoride yer almasının sebepleri arasındadır. Dini-siyasi içerikli programlar, “Pi Analiz”, “Paylaş-ı Yorum” ve “Seçim 2018” olarak Rehber TV’de yayınlanmaktadır.

Rehber TV’de gerçekleştirilen yorum programlarına katılan konuklar ise DoğruHaber medya kanalının yazarlarından oluşmaktadır. DoğruHaber gazete ve yayınlarına bakıldığında “Hizbullah” isimli “cemaati” ile ilgili tanıtıcı ve “cemaate” övgü içeren yazılara ve röportajlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Ek olarak Rehber TV ve Doğru Haber’in yayınlarına göz atıldığında paralel ilerlediği anlaşılmıştır.

“Hizbullah, Cemaata Ulamaye İslami (İslam Alimleri Cemaati) adını benimseyerek 1979 yılında Batman’da faaliyet alanını oluşturmıştır. Hareketin kurucusu, 1952 yılı Batman’da doğan Mülkiyeli Hüseyin Velioğlu’dur.” (Yıldırım, 2019) Mezkur oluşum, adını daha sonra “Hizbullah” olarak değiştirerek eylemlerini sürdürmeye devam etmektedir. “İlk faaliyet alanını Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak belirlemiş ve 1990’lara dek ‘medrese alimleri’, Seydalar, şeyh hocalar ve alanına dair eğitim aldığı iddia eden bireyler ile irtibat kurarak faaliyet alanlarına yenilerini eklemek istemiştir.” “Hareket, genel merkezi Diyarbakır başta olmak üzere Konya ve İstanbul’da da 17 Ocak 2000 tarihinde gerçekleşen Beykoz Operasyonuna kadar Velioğlu kontrolünde faaliyetlerini yürütmüştür.” (Yıldırım, 2019) Şehit Rehber’in öldürülmesi sonucunda, Mustazaflar Derneği’nin kapatılmasından hemen sonra hem kapatılmasının zor olması hem de propaganda imkânının derneğe göre daha iyi olması sebebi ile bu hareket, partileşme kararı alması sonucunda ve 2013 yılında Hür Dava Partisi (Huda Par) adıyla partiye dönüştürülmüştür. Mustazaflar Hareketi, dernekleşmenin ardından partileştikten sonra Hizbullah’ın devamı olma problemi ile karşı karşıya kaldığı iddia edilmiştir.

“İslam Dünyasının Gündemi” sloganı ile yayın hayatına başlayan Kudüs TV’de ise yine dini söylem temelli siyasi tavır ön plana çıkmaktadır. Bu duruma verilebilecek örnek ise, yapılan bütün programlarda dini literatüre, “Allah’ın yardımı ve Müslümanların azim ve kararlılığı Müslümanları bu durumdan kurtaracaktır.” gibi söylemlere atıf yapılmasıdır. Bu televizyon kanalında yer alan, “Farklı Açı”, “Mercek”, “Günün Yorumu”, “Gündem Özel” ve “Perspektif” gibi programlar İslam dünyasında yaşanan gelişmeleri yorumlayarak ele almaktadır. Bu gelişmelere karşı “Siyonist rejimlerin” ve batı toplumunun tavrı tartışılmıştır. Programlarda “Doğu Türkistan” ve “Kudüs’ün Önemi” konulu bölümler de aynı kapsamda ele alınmaktadır. Yine aynı programlarda dış siyaset söylemlerinin yer aldığı gözlemlenmiştir. Dış siyasetten kasıt ise, dünyanın farklı bölgelerinde yaşan ve “zulüm” gördüğü iddia edilen Müslümanların durumunu aktarım, suçladığı devletleri ya da “güçleri” “Siyonizm” çerçevesinde eleştirilmektedir.

Kudüs TV siyaset ile ilgili gerçekleştirdiği programlar, özellikle genel seçimlerin yaklaştığı zamanlarda, gazeteci ve parti üyelerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu programlara Saadet Parti ve Hudapar yöneticileri çağırılmakta ve siyasi gündem tartışılmaktadır. Dolayısıyla Kudüs

TV salt dini programların yanında iç ve dış siyaset ile ilgili konularda programlar gerçekleştirdiği için bu grupta yer değerlendirilebilir.

Dini sunum yapan televizyon kanalları arasında siyasi söylem ile ön plana çıkan ve bu başlık altında yer alan son televizyon kanalı ise On4 TV'dir. Bu televizyon kanalının haftalık yayınlanan "Gündem Özel", "ON4 Ajans", "Hayata Dair Her Şey", "Medya Yorumu", "İşin Özü" isimli programlarda dini-siyasi söylemler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bu noktada iç ve dış siyaset hakkında somut örnek vermek gerekirse "Gündem Özel" programında Kasım Süleymani ve El-Mühendisi hakkında "şehit" sıfatı kullanılmakta ve bu isimlerin siyasi söylemleri dile getirilmektedir. Aynı zamanda İran siyaseti ve bu konudaki diğer ülkelerin yorumları değerlendirilmektedir. Yine aynı programda "Karabağ Sorunu" konulu yayınlar gerçekleştirilmiştir. Bir başka örnek ise, Hamas Sözcüsü Sami Zuhri'nin katılımı ile "Siyonist İsrail İşgali" konusunun yine aynı programda ele alınmasıdır.

5.4. Eleştiri Kültürünü Sürdüren Dini Televizyon Kanalı

Eleştirel teori, olgusal gerçekliğin temel dayanaklarının kritize edilmesi olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda felsefi ve toplumsal bir düşünce ekolü olarak değerlendirilmelidir. Amacı ise, toplumdaki sistemik güç ilişkilerini sorgulamak ve analiz etmektir. Max Horkheimer ile "gerçek kimliğini kazanmış ve bu kimlik Marksist 'sosyal-tarihsel teori' olarak adlandırılmıştır." Eleştirel teori ile ilişkili olan eleştirel söylem, dilin toplumsal güç ilişkilerini nasıl inşa ettiğini, devam ettirdiğini dahası değişime uğrattığını inceleyen bir yaklaşımdır. Eleştirel zemini epistemolojik alanda konu, aracı-kaynak, amaç ve söylem çerçevesinde değerlendiren söylem çeşididir. Bu durumun felsefi alt yapısı da unutulmamalıdır. (Balkız, 2004)

Eleştirel teori, dilin tarafsız olmadığını, daima belirli güç yapıları ile ilişkili olduğunu ifade eden bir teoridir. Bu noktada söylemler belirli bir kesimin çıkarları doğrultusunda yönlendirilebilir, eşitsizlikler meşru hale getirilebilir ve baskıcı ideolojiler söz konusu olabilir. Horkheimer'e göre eleştirel teori kullanarak araştırma gerçekleştiren bir birey, incelediği konudan bağımsız olarak değil, aksine araştırmanın bir parçası olarak çalışmalarına devam eder. Bir başka ifade ile eleştirel teori, disiplinler arasındaki bağların kuvvetlenmesini değil zayıflamasını sağlamaktadır. Söylemlerin, belirlenen ideolojileri ve dünya görüşlerini nasıl temsil ettiği incelenirken bir ideoloji öne çıkarılır. Bu söylemde kullanılan kelimeler, anlatı yapıları ve metaforlar, belirli bir noktayı nasıl ortaya çıkardığını ve diğer seçenekleri nasıl dışladığını göstermektedir. Seçimlerin önem kazandığı bu aşamada, eleştirel teori ile özgürlük alanını genişletmek ister. (Balkız, 2004)

Eleştirel söylem genellikle, eleştirel söylem analizi (ESA) olarak bilinen bir metodoloji aracılığı ile incelenir. Eleştirel söylem analizi, metinlerin (görsel, sözlü ve yazılı) derinlemesine incelenerek, ideoloji, güç ve toplumsal eşitsizliklerin nasıl meydana okunduğunu ve yeniden üretildiğini ortaya koyar. Bu bağlamda eleştirel söylem, eleştirel teorisinin iletişim ve dil boyutundaki uzantısı olarak düşünülebilir. Eleştirel teori, toplumdaki güç yapılarını ve eşitsizlikleri genel çerçevede incelerken, eleştirel söylem bu yapıların dil aracılığıyla nasıl ortaya çıktığına odaklanır. Her ikisi de toplumsal olarak özgürleşmeyi ve dönüşümü hedefler, özellikle eleştirel söylem iletişimin ve dilin analizi üzerinden ilerlemeyi tercih eder.

Eleştirel teorisyenlere göre, araçsal akıl ve pozitivizm, modern toplumdaki pek çok sorunun temelinde yer alır. Bu iki kavram, aydınlanmanın başlangıç noktası kabul edilen, özgürleştirici düşüncesinden uzaklaşmasına ve yeni baskı şekillerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Eleştirel teorisyenlere göre, pozitivizm ve araçsal akıl, aydınlanmanın başlangıçtaki rasyonel vaadini bir yanılgıya dönüştürmüştür. Akıl ve bilimin insan özgürlüğüne aracılık etmesi gerekirken, modern toplumda yeni oluşum şekillerinin ve yabancılaşmanın temelini oluşturduğu iddiaları bulunmaktadır. Bu iddia sadece felsefi bir tartışma olmanın ötesinde insanın özgürlüğünü ve toplumsal değişimi hedefleyen derin bir teorik çerçeve ortaya koymaktadır. Bu noktada eleştirel teorisyenler, akıl ve mantığın toplumsal tecrübeler aracılığı ile ortaya çıktığını söyleyen Emile Durkheim'ı onaylamak anlamına geldiği düşünülebilir. Kategorilerin anlamlarının toplumsal yapı ile değiştiğini iddia eden Max Horkheimer'a için, tarihin hiçbir noktasında tekâmülünü tamamlamış bir akıldan söz etmek pek mümkün değildir. Bu sebeple diyalektik kavramını metinlerinde kullanmayı tercih eder. Bu durum akli çıkarımların ve yorumların ifadelerin direkt kabul edilmesi yerine yorumlanmasının yolunu açabilmektedir.

Sadece İslam dini temelli sunum yapan televizyon kanalları, İslam dünyası için daha ilk dönemlerden itibaren ortaya çıkan rivayet/dirayet konularını İslami bilimlerin gelişimi sürecinde değerlendirerek sunmaktadır. Bu konuya yorum getiren dini kişiler, İslami ilimler çerçevesinde yöntem konularının niteliğini din/vahiy/nakil/akıl ekseninde değerlendirmektedir. Bu durumda, konuların epistemolojik zeminde incelenip temellendirilmesi ve açıklanması gereken bir “mutlak hakikat” sorunu haline geldiği gözlemlenmektedir. (Ertürk, 2021)

Akılcı dini söylem, dini öğreti ve inançları mantık, bilimsel veri ve akılla uyumlu bir biçimde yorumlamaya çalışan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın özellikleri, tutarlı ve mantıklı olması, kanıta dayalı bir yaklaşıma dayanması, eleştirel düşünceden yardım alması, evrensel değerlere uyumluluk, aydınlanmacı ve ilerlemeci bir bakış açısı kazandırması, yoruma açık olması ve farklı inanç sistemleri ile diyalog kurmaya açık bir etkileşime sahip olması olarak sıralanabilir. (Watt, 1981) Bu özellikler göz önünde bulundurularak Hilal TV 'nin kaynak ve söylem incelemesi yapıldığında eleştirel (hadari/akli) bir dil kullandığı ifade edilebilir. kaynak olarak günümüz

şartlarına uygun olarak yeniden yorumlanan ve modern söylemler ile özdeşleştirilebilen Kur'an'ı Kerim ön plana çıkmaktadır. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, "Kur'an'ın yine Kur'an ile tevili" ön plandadır.

Bu bağlamda, eleştirel dili kullanan Mehmet Okuyan Hilal TV'de gerçekleştirdiği "Envaru'l Kur'an" isimli programda, "Kur'an'ın arı, duru yüzünü anlatan tek televizyon kanalı Hilal TV'ye çok şey borçluyum." Cümlesi ile dinin kutsal metnini doğru açıklayan tek televizyon olma iddiasında bulunmuş, diğer dini aktarımların ya da yorumların doğru olmadığına işaret etmiştir.

Eleştirel tavrını birçok konuda açıkça ortaya koyan İslamoğlu, Hazreti Muhammed'in Kur'an'ı Kerim dışında mucizesinin bulunmadığını iddia etmektedir. "Kur'an bize yeter" söylemini de sürekli vurgulayan İslamoğlu, aksi söylemleri kabul etmediğini belirtmiştir. İslamoğlu'nun bir başka iddiasına göre; "Kur'an'ı Kerim de yazım yanlışsı vardır. Bu yazım yanlışsı Muhammed Suresi 31. ayette geçen 'na'leme' kelimesinin doğru şeklinin 'na'lime'dir". Konuya "İslami Meseleler" adlı programın 1 Şubat 2016 tarihli yayınında bu konuya açıklık getirmektedir. Dolayısıyla İslamoğlu, Kuran'ı Kerim'in günümüze kadar bozulmadan geldiği iddialarına da bu program vasıtasıyla cevap vermiştir. "Vahyin Penceresinden" adlı programda bu konuda da detaylı açıklama yapmıştır.

5.5. Geleneksel Dini Cemaat Oluşumunu Yansıtan Televizyon Kanalları

"Ortak değerlerin ve inançların çok kuvvetli bir şekilde paylaşıldığı, toplumsal bağın güçlü olduğu, ancak küçük ölçekli ve yerel özelliğe sahip bir toplumu, ideal tipi ya da modeli" (Akyüz, 2007) cemaat kavramı tanımlamaktadır. Bu dini gruplaşmalar insanlık tarihinin ilk bilinçli gruplanmaları olarak kabul edilebilir. (Kirman, 2016) Bu cemaatlerin diğer cemaatlerden ayrılmasını sağlayan ve üyelerini bir arada tutan bazı kabul ve uygulamaları bulunmaktadır. Geleneksel cemaatlerde bulunan, zikir, rabıta, murakabe, hatm-i haccan, sohbet, nafile namaz, haremlık-selamlık gibi temel meseleler bu uygulama ve kabulleri ifade eden genel terimler arasında yer almaktadır. Bu öğeler, kısmen ekrana yansıtılsa da modernizmin ve medyanın etkisi ile değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bu kavramlardan zikir, hatm-i haccan, sohbet, nafile namaz ve haremlık selamlık gibi kavramların ekrana tavsiyeler boyutunda yansıtıldığı söylenebilir. Bu başlık altında değerlendirilen ve dini cemaat özelliği gösteren Lalegül TV, FM TV, Allah'ı zikretmenin öneminden, Allah'ın kelimini okumanın gerekliliğinden (yine bu kelam doğrultusunda yazılan ve her cemaatin farklı tavsiyelerde bulunduğu ek dini kaynaklar da dahil), yayınlanan sohbetleri takip etmenin gerekliliğinden ve erkek kadın ilişkilerindeki hassasiyetten bahsettiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'de Ehl-i Sünnet çizgisinde yer aldığını iddia eden ve bir topluluk oluşturup dini sunumlarını gerçekleştiren "hocalar", televizyon kanalı aracılığı ile programlar yayınlamaktadır. Bu

programlardaki dini sunumlar sohbet programları üzerine yoğunlaşmaktadır. Fakat soru-cevap, dini özel gece ve gün etkinlikleri, güncel konuların dini alanda değerlendirilmesi gibi alanlarda da programlar yer almaktadır. Bu bağlamda programların içerikleri incelendiğinde Kur'an'ı Kerim ve Sünnet (hadis) çerçevesinde yapıldığı ve içeriklerinin de temel dini kaynakların yorumlanması ile genişletildiği anlaşılmaktadır.

İlk olarak, Lalegül TV isimli dini televizyon kanalına bakıldığında, Ahmed Mahmud Ünlü tarafından “Hasais Dersleri” adlı sohbet programı sunulduğu gözlemlenmektedir. Bu program “Hasâisü’n-Nebî” adlı eserler açıklanıp yorumlanarak devam etmektedir. Hasâis kelimesi, “bir şeye veya bir kimseye sadece onda bulunan bir özellikle üstünlük nispet etmek” anlamındaki hass (husûs) masdarından isim olan hâssıyyetin çoğulu olup “meziyetler ve üstün özellikler” anlamına gelir. Bu tür kitaplar ise, “Allah’ın sadece Hz. Muhammed’e lütfettiği özellikleri ifade eden tabir ve bunları ele alan eserlerin ortak adı” olarak tanımlanmaktadır. Yine Ünlü tarafından “Kavâidül Akâid İtikâd Dersleri” isimli bir program daha bu televizyon kanalında yayınlanmaktadır. “Akâid” “dügümlemek” mânasındaki akd kökünden türemiş bulunan akîde kelimesinin çoğuludur. Aynı kökten türetilen ve “iman” ile eş anlamlı olarak kullanılan i’tikad ise “dügüm atmışçasına bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak, gönülden benimsemek” demektir. Bu durumda akîde “gönülden bağlanan şey” anlamına gelir; bir terim olarak da “inanılması zaruri olan ilke” diye tarif edilebilir. Buna göre akaid, “İslâm dininin temel kaideleri, inanılması zaruri hükümleri” manasına gelir. Bu temel kaidelerden bahseden ilme ise, akaid ilmi denildiği bilinmektedir. (Kılavuz, 1989)

Bu program ve içeriklerine bakıldığında Lalegül TV’nin iddia ettiği gibi ehli sünnet çizgisinde yayınlar yaptığı anlaşılmaktadır. Lalegül internet sitesinin hakkımızda bölümünde, “milletimizin milli ve manevi hissiyatına tercüman olma ideali ile, bin yılı aşkın süredir ecdadımızın takip ettiği ehli sünnet çizgisinde yayın hayatını sürdüren Lalegül Medya ailesi’nin yegâne amacı; dinleyicilerine ve izleyicilerine ve takipçilerine dünya ve ahiret saadeti için fayda sağlayacak yayınlar yapmaktır”¹ ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden ehli sünnet çizgisinde var olma iddiası ve devam edegelen dini kültürün varlığı anlaşılabılır. Aynı zamanda Ünlü, dini dersleri ve sohbetleri esnasında sık sık “cemaat” kelimesini kullanarak bu alana dahil olduğunu ifade etmektedir. Yine dergi ve internet sitesi gibi farklı medya araçları aracılığıyla da bu oluşumun cemaat özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır.

FM TV kendini “Tebliğ Cemaati” olarak adlandırmaktadır. Masum Bayraktar “Hoca Efendi” “önderliğinde” yayınlarını sürdüren FM TV, programların tamamında yer alan “hocaların” Fatih Medreseleri’nde erken yaştan itibaren eğitim alarak görevlerine başladıkları ifade edilmektedir. Dolayısıyla FM TV’nin bir grup “yetiştirilmiş” cemaat “hocaları” ile televizyon kanalının izleyicilerine hitap ettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda sohbet ve mukabele programları da haftalık olarak ekrana yansıtılmaktadır. Bu sohbetlerin içeriğinde Allah ve zikir kavramı en sık kullanılan kavramlar arasında

yer almaktadır. Ancak intisap, kavramı ekran karşısında kullanılmamaktadır. Bunun dışında Lalegül TV haremlık-selamlık konusunda, kadınların ekran karşısında yer almaması gerektiğini savunmakta ve bu bağlamda kadınların programlar içinde yer almasına karşı çıkmaktadır.

FM TV’de Ehl-i Sünnet çizgisinde yapıldığı ifade edilen sohbet programlarında kullanılan kaynaklar, Ömer Nasuhi Bilmen- Kur’an’ı Anlamak, Ali Es- Sabuni- Saffetü’t Tefasir gibi kaynaklar kullanılmaktadır. Aynı zamanda İsmailağa Cemaati’nin lideri olan Ustaosmanoğlu’nun bu televizyon kanalında sohbetlerine ve eserlerine sıkça atıf yapılmaktadır.

5.6. Tarikat Yönelimli Dini Televizyon Yayınları

“Tarikat yapılanmaları dünden bugüne toplum ve özellikle birey açısından önemli işlevlere sahip birimlerden biri olarak kabul görmektedir. Bu alanın ortaya çıkış süreci de belirli aşamalardan geçmiş ve yapılanma bir sisteme dönüşmüştür. Bu dönüşüm bu grupların bir sosyal yapı haline gelmesini sağlamıştır. Tarikatlar dönemi, tasavvufun kurumlaştığı bireyden ziyade toplumun ve yapıların ön plana çıktığı zamanları işaret etmektedir. Bu bağlamda, inancın ibadet şekilleri de farklılaşmış kimi zaman daha spesifik bir hale dönüştürülmüştür. Örneğin bu uygulamalardan olan tövbe ve zikir gruplara özgü bir tarz ile şekillendirilmiştir. Tövbe ve zikir gibi ferdi ibadetlerin toplu bir şekilde uygun ayin ve toplantılar yapılma halini almıştır.” (Yılmaz, 2000)

Menzil Dergâhı’nın kurucusu Abdulhâkim Hüseyini, 1902 yılında, Bitlis’e bağlı Baykan ilçesinin Kermete köyünde dünyaya gelmiş ve dedeleri Bilvanis’li olduğu için Gavs-ı Bilvanisi olarak anılmaya başlanmıştır. (Yılmaz, 2000) Daha sonra çeşitli köylerde ikamet edip eğitim görmeye devam etmiştir. Araştırma kapsamında incelenen Semerkand TV’de Menzil Nakşiliği ile ilgili yayınlar yapmaktadır. Bu konuda sunumu devam ettirilen program, “Menzil’de Bir Sultan” isimlendirmesi ile yayınlanmaktadır.

Tarikat eğitimi, tasavvuf yolunda kişinin manevi gelişimini sağlamak amacıyla sistemli terbiye ve öğretim işidir. Bu eğitimin temel unsurları, mürşid-mürid ilişkisi, zikir, riyazat ve mücahede, halvet ve uzlet, sohbet, rabita ve hizmet olarak sıralanabilir. Tarikat eğitimi, sadece yalın bir bilgi aktarımı değil, daha çok manevi durum ve ahlak değişimine odaklanmaktadır. Nakşibendilikte diğer tasavvuf yolu eğitimlerinden farklı olarak, şeriata yani İslam hukukuna bağlılık ve eksiksiz amel etmek temel prensip olarak kabul edilir. Bu durum, tasavvuf şariatın hizmetindedir anlayışı ile özetlenebilmektedir. Semerkan TV ‘de yer alan programların da bu görüş çerçevesinde ortaya konulduğu iddia edilmektedir. Bu programlar: “Akaid Dersleri”, “İlim Dersleri: Tefsir”, “İlim Dersleri: Şafii İlmihali”, “İlim Dersleri: Hanefi İlmihali”, “İlmihal Öğreniyorum”, “Dersimiz Kur’an’ı Kerim”, “Güzel Dinimi Öğreniyorum” olarak sıralanabilir. Bu

durum Naksibendi Tarikatı'nın diğer tarikatlardan farklı olarak tekke ve medrese eğitimini birleştirme çabasını yansıtmaktadır.

Bu kapsamda yayın yapan Semerkant TV, Semerkand TV, "insanın yaratılış amacını bir an olsun aklından çıkarmadan, genel geçer televizyon dilinin esiri olmak yerine kendi has anlayışını toplumsallaştırmaya çalışan bir yayıncılığın peşindedir." Kendi has anlayışından kasıt, görüntü ve söylem ile yansıtılan tarikat algısı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, El- Minhacü's-Seni, El- Yakutu'n-Nefis, Riyazu's-Salihin, Safvetü't-Tefasir, Muhtasarü'l- Kuduri, Ed-Dürrü'l-Mensur eserlerinden yapılan dersler yayınlanmaktadır.

5.7. Kamusal Alanda Dini Sunum Yapan Televizyon Kanalı

"Kamu hizmeti, dönemin hükûmeti ve kamu kurumunun aracılık ettiği yetki alanlarında yaşamını sürdüren vatandaşlara doğrudan sağlanabilen veya hizmet sunumunun finansmanları aracılığı ile sağlanan bir alanı kapsar. Bu bağlamda, halkın doğrudan ilgisine ve motivasyonuna odaklandığında kamu hizmeti sağlayabilir." (Derbil, 2021)

Diyanet'in anayasal zeminde geçerlilik kazanması 1961 yılında gerçekleşmiştir. 1961 Anayasası'nın 154. Maddesinde Diyanet'in özel kanunda belirtilen görevleri yerine getirileceği hükme bağlanmıştır. 22.06.1965 yılında çıkarılan 633 sayılı özel kanunla Diyanet'in görev, sorumluluk ve yetkileri ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Aynı zamanda bu düzenlemede Diyanet'in bütün grup ve düşüncelerden uzak laik bir kurum olduğuna dair açıklama da yer almaktadır. (Çapcıoğlu, 2011)

5.8. Kült Özelliği Gösteren Dini Televizyon Kanalı

John Bird, dini kültürleri, yerleşik dini geleneklerden belirgin bir şekilde farklılaşan, genellikle karizmatik bir lider etrafında toplanan ve üyeleri üzerinde yoğun bir bağlılık ve kontrol uygulayan yeni dini hareketler olarak tanımlamaktadır. Kültler, küçük topluluklar halinde bireyci ve bireysel merkezli, mistik boyutu ön planda olan, faydacı informal topluluklar olarak değerlendirilebilir. (Bird, 2015) Bu bağlamda Gonca TV, izleyici kültür kapsamında değerlendirilebilir çünkü daha çok bireyci ve organize olmamış bir görüntü sunmaktadır.

Gonca TV bu başlık altında dini yayın yapan televizyon kanalları arasında seçilerek değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, programlar içinde doğa ve hayvan figürleri yer almaktadır. Bu figürler hakkında, sembolik olarak kullanılan öğeler yorumu yapılabilir. Hayvan ve doğa figürlerinin dini alanda sembolik anlam taşıması ise paganizm inancından etkilenme durumunu çağrıştırmaktadır.

“Paganizm ise, kökenleri dünyanın kadim doğa inançlarına kadar uzanan spritüel bir yaşam tarzı olarak aktarılmaktadır. Bu noktada bir ibadet şekline benzer olarak doğanın kutsallığını hatırlatır ve her şeyde var olan ilahiliğe anımsamayı öngörürler. Her erkek ve kadın bir pagan için güzel ve eşsiz bir varlık olarak kabul edilir. Çocuklara da sevgi ve saygı duyulur. Tabiatın ormanlarına içten bir sevgi ve saygı beslenir. Paganizm, kişisel iç yani ruhani deneyimin önemini sıklıkla vurgular ve paganlar genellikle bu deneyimi sevdikleri doğal dünya ile kurdukları ilişki aracılığıyla değerlendirmeyi tercih eder. İlahi olanla bir aracının yardımı ile dolaylı olarak değil de kendi deneyimleri içinde yüz yüze karşılaşmak gerektiğini düşünürler. Ritüelleri doğal döngüler ile uyum içinde mevsimlerin dönüm zamanlarında, Ay ve Güneş’in aşamalarında gerçekleştirirler. Bu bağlamda, doğayı ve doğada yaşamı sevmek ve bir parçası haline gelmek, bu yaşam kaynağına ve onun ölüm-yaşam evrelerinin durmaksızın tekrar eden döngülerine saygı duymak ve hürmet etmek esastır. Paganlar; varlıklara yani insan, hayvan veya bitki yaşayan her şeyin varlığına saygı duyarak yaşamayı tercih ederler. Bu saygı ve sevgileri varlıklarla sıkça vakit geçirmelerine neden olur.” (Yüksel,2019)

Gonca TV’de özellikle Tuncer Çiftçi ‘nin gerçekleştirdiği canlı yayınlarda doğa ve hayvanlar figürlerinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu konuda özel olarak yapılan programlar paganizm ile İslam inancının bir arada sunumunu olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, İslam inancında geniş yer kaplayan dua ritüeline yer verilmektedir. Çiftçi’nin dua ibadetine karşı tutumuna bakıldığında, programa katılan kadınların daha çok ihtiyaçlarının giderilmesi ile maddi ve manevi hastalıklardan arınma talebi ön plana çıkmaktadır. Çiftçi ‘ye takipçileri tarafından şifacı misyonu yüklendiği söylenebilir. Bu anlamlandırma Çiftçi ve takipçilerinin “dua ile şifa bulma” iddiaları sonucu ortaya çıktığı anlaşılr. (Yerinde,2010)

Halk inancında yer alan su ile şifa bulma uygulamaları (Arık, 2019) Çiftçi tarafında da kullanılmıştır ve takipçilerinin su ile arındırıldığı, maddi ya da manevi hastalıklara şifa dağıttığı iddia edilmektedir. Ayrıca bu uygulama Gonca TV’de yayınlanmıştır. Yayınlanan bu videonun izlenimi sonucunda Çiftçi’nin bu kültürü benimseyip kullanmakta ayrıca bu alanda kendinin “hidayete eren ve insanların kurtuluşu için canı ve malı ile hizmet eden etkin kişi olduğunu” iddia etmektedir. Bu bağlamda Çiftçi’nin halk inanışlarında yer alan şifa kültürünü farklı yorumlayıp aktardığı söylenebilir.

Kaynakça

Albayrak, K. (2005). *Dini Araştırmalar*. İsam Yayınları.

Akyüz, N. -Çapcıoğlu İ. (2007). *Ana Hatlarıyla Din Sosyolojisi*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık

Arık, S. (2019). *Hurafe ve Batıl İnançlar Üzerine Bazı Düşünceler*. Div Yayınevi.

- Arkonaç, S. A. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi*, Ayrıntı Yayınları.
- Arslantürk, Z. (1999). *Araştırma Metod ve Teknikleri*. Marmara Üniversitesi
- Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Siyasal Kitapevi.
- Bardakçı, M. (2005). *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*. Rağbet Yayınları.
- Barnard, M. (2002). *Sanat Tasarımı ve Görsel Kültür*. Ütopya Yayınevi.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*. Yapıkredi Yayınları.
- Barthes, R. (2010). *Çağdaş Söyleyenler*. Metis Yayınları.
- Bruce, S. (2019). *Pray Tv: Televanjelizm İn Amerika*. Routledge Francis Grup.
- Bird, J. (2015). *Din Sosyolojisi Nedir?*. Lotus Yayınları.
- Cereci, S. (2016). *Televizyon Sosyolojisi*. Phoenix Yayınları.
- Cereci, S. (1992). *Büyülü Kutu Büyülenmiş Toplum*. Şule Yayınları,
- Ceylan, İ. (2010). *Amblem ve Logo Tasarımında Renklerin Dili*. Gsf Yayınları.
- Çamdereli, M. (2014). *Medya ve Din*. Köprü Kitapevi.
- Çapcıoğlu, İ. (2011). *Modernleşen Türkiye’de Din ve Toplum*. Otto Yayınları.
- David, H. (2006). *Kahraman Bozkurt İçinde Frankfurt Okulu*. Doğu Batı Yayınları.
- Debord, G. (2012). *Gösteri Toplumu*. Metis Yayınları.
- Derbil, S. (2020). *Kamu Hizmeti Nedir?*. Aü Yayınları.
- Dijk, V. (1991). *Racism And The Press*, Routledge. İletişim Yayınları.
- Ebu Zeyd, N. (2001). *İlahi Hitabın Tabiatı*. Otto Yayınları.
- Eroğlu, A. (2001). *Ekümenizm ve Fener Patrikhanesi*. Aziz Andaç Yayınları.
- Göle, N. (1991). *Modern Mahrem*. Metis Yayınları.
- Güler, Ü. (2004). *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Kiv Yayınları.
- Kaplan, Y (Der.). (1991). *Enformasyon Devrimi Efsanesi*. Rey Yayıncılık.
- Kirman, M. A. (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. Karahan Kitapevi.
- Koç, R.(Ed) (2020). *Dijital Aktivizm*. Eğitim Yayınevi.
- Köse, H. (2010). *Medya ve Tüketim Sosyolojisi*. Ayraç Kitapevi,
- Küçük, H. (2015). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihine Giriş*. Ensar Neşriyat.
- Mutlu, E. (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ayraç Yayınları.

- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Trt Kurumu Yayınları.
- Nabi, A. (1999). *Enformik Cehalet*. Rehber Yayınları.
- Neuman, W. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri 1*. Yayın Odası.
- Okumuş, E. (2013). *Din ve Siyaset*. Palet Yayınları.
- Özel, S. (2015). *Yeni Medya Çağında Televizyon*. Derin Yayınları.
- Patton, M. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Postman, N. (1994). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. Ayrıntı Yayınları.
- Semih, Tuğrul (1975). *Türkiye’de Tv ve Radyo Yayınları*. Koza Yayınları.
- Serim, Ö. (2007). *Türk Televizyon Tarihi*. Epsilon Yayıncılık.
- Serim, Ö. (2007). *Türk Televizyon Tarihi 1952-2006*. Epsilon Yayıncılık.
- Slater, P. (1998). *Frankfurt Okulu*. Kabalcı Yayınları.
- Sönmez, K. (2008). *Mezhepler Tarihine Giriş*. Dem Kitapevi.
- Şimşek, İ. (2020). *Popstar Vaizler*. Motto Yayınları.
- Taş, K. (2011). *Sosyal Bilim Paradigmaları Açısından Sosyolojik Metodoloji*.
- Turan, A. (1998). *Said-İ Nursi ve Nurculuk*. Omü İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2005). *Tdv İslam Ansiklopedisi*. Tdv Yayınları.
- Uluç, Özlem (2013). *Yeni Dini Hareketler*. Yarın Yayınları.
- Watt, M. (1981). *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yaylagül, L. (2013). *Kitle İletişim Kuramları*. Dipnot Yayınları.
- Yenen, İ. (2015). *Gazete Haberlerine Din*. Otorite Yayınları.
- Yenen, İ. (2005). *Televizyonlarda Yayınlanan Dini Programların İzler Kitlenin Dini Tutum Ve Davranışları Üzerine Etkileri*. [Yüksek Lisans Tezi Erciyes Üniversitesi]. Yök Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, E. (2019). *Hadisler ve Zihindeki Sorular*. Ensar Neşriyat.
- Yıldırım, E. (2020). *Kur’an Bize Yeter Söylemi*. Dib Yayınları.
- Yıldırım, O. (2019). *Diyanetin Gizli Tarikatlar Raporu*. Kaynak Yayınları.
- Yılmaz, K. (2000). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikat*. Ensar Neşriyat.